

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

2013

ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО. КИЇВ

© ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ, 2014

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

В.М. Степанчук, С.М. Рижов,

П.О. Левчук, В.С. Ветров, М. Ямада, Й. Суда

РОБОТИ НИЖНЬОПАЛЕОЛІТИЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ (НПЕ)

Згідно з НДР «Міждисциплінарні дослідження нижньопалеолітичних стоянок України і півдня Росії: археологія, геологія, хронологія, реконструкція палеосередовища і міграцій найдавніших гомінідів» в 2013 р. створено НПЕ ІА НАНУ. З метою дослідження найдавніших стоянок нижнього палеоліту та сировинної бази часу їх існування, роботи експедиції проводилися в різних регіонах України та у Молдові, зокрема у долинах Південного Бугу, Дністра, Сіверського Дінця (Меджибож, Байраки, Крещести, Піонерське та ін.).

Велися стаціонарні та рекогносцирувальні польові дослідження. Зокрема, рекогносцирувальні роботи фокусувалися на кількох аспектах. Перший — виявлення нових або перевірка раніше відомих даних про перебування найдавнішого населення у різних регіонах сучасної України. Другий — оцінка доступності і якості кам'яних ресурсів різних регіонів на момент проникнення першого населення. Наступний аспект — напрацювання критеріїв надійного відокремлювання геофактів (еолітів) від артефактів.

Цілеспрямовані польові розшуки даних проводилися на Закарпатті, у Придністров'ї, Побужжі, Криму та в середній течії Сіверського Дінця. Було обстежено деякі із раніше відомих нижньопалеолітичних місцезнаходжень (Малий Раковець, Королеве, Лука Врублівецька, Вишневий Дол, Штурманське, Суходол та ін.). Виявлено кілька нових нижньопалеолітичних місцезнаходжень, серед яких найбільшу цікавість викликає ранній комплекс поблизу Піонерського 1 на Луганщині, на вододільний ді-

лянці поблизу Сіверського Донця. Інвентар складають великі знаряддя типу кліверів, чопери та чоппінги на гальках та окремоствях сировини. Техніко-морфологічні особливості свідчать про нижньопалеолітичний вік матеріалів, а геоморфологічне положення знахідок не суперечить такій оцінці.

Був проведений відбір зразків обсидіанової, кременевої, кварцитової сировини у регіонах, що мають ознаки наявності населення на ранніх етапах палеоліту. Частина зразків обсидіану була передана для петрографічного і спектрального аналізу в лабораторіях Інституту геохімії НАН України та Центру обсидіанових і кам'яних знарядь при Мейдзі Університеті (Токіо, Японія). Важливим результатом є виявлення нового родовища обсидіанів на Закарпатті, в р-ні хребта Великий Шолес. Вперше виявлено також масові сліди вулканічної активності, вік якої може бути плейстоценовим. Також вперше було отримано статистичні дані про морфологічні параметри, розмірність, характер типових пошкоджень галькового матеріалу, зібраного в природному алювії річок різної ландшафтної приналежності. Перші результати вказують на існування об'єктивних статистичних критеріїв, що виокремлюють артефакти і геофакти в алювіальних седиментах.

Стаціонарні польові дослідження проводилися на Меджибожі, Піонерському 1А (24), Байраках та Крещестах. В Меджибожі, вперше в Україні для території на схід від Карпат, було виявлено сліди перебування людини можливим віком в 1 млн. років. На цій же пам'ятці вперше в Україні відкрито т.зв. «житлові поверхні» вік яких

складає 400 тис. років. Отримано нові докази на користь використання вогню — наразі це найдавніші відомі в Україні вогнища. Поблизу Піонерського (Луганщина) виявлено рештки найдавніших пам'яток, що, можливо, були пов'язані із нині не існуючими озерами. На Байраках та Крещатах (Придністров'я) велися спільні роботи із фахівцями з Російської та Молдовської АН (М.К. Анісюткін, А.Л. Чепалыга, С.І. Коваленко). Зокрема, на Байраках досліджувалася викладка з каменю, супроводжувана гальковими та крем'яними виробами, виявлена в седиментах заплавної фації пра-Дністра, вік яких сягає 1,2 млн. років. Це унікальний об'єкт, який не має аналогів в пам'ятках цього віку. Досліджувалися також горизонти з артефактами в гравійному алювії, віком до 1,2 млн. років, в яких простежуються, можливо, фаціальні планіграфічні

та стратиграфічні відмінності. Всі досліджувані пам'ятки за археологічними показниками відносяться до найдавнішого в історії людства, т.зв. олдованського, галькового типу культури.

В дослідженнях брали участь представники великого кола вітчизняних та зарубіжних фахівців з археології та природничих наук, що займаються четвертинним періодом. Відібрано значну кількість різнотипних зразків палеофун, ґрунтів, археологічних і геологічних зразків, які будуть опрацьовуватися в лабораторіях України та зарубіжжя.

Польові дослідження підтримувалися проектом РФФИ-ДФФД Ф53.5/005-2013 «Міждисциплінарні дослідження нижньопалеолітичних стоянок України і півдня Росії: археологія, геологія, хронологія, реконструкція палеосередовища і міграцій найдавніших гомінідів».